

viselőivel való együttműködés révén. A szorongatott zsidó közösség támogatására tett intézkedéseket ugyanis – egyebek közt a gyermekotthonok védelmét és a zsidók kimentését a halálmenetekből – együttesen tervezték meg és hajtották végre (lásd a továbbiakban).²⁹

A Vatikán és a budapesti nunciatúra

Az európai zsidóság katasztrófájára a Vatikán – ha más megfontolásokból is – hasonlóképpen reagált, mint a Nemzetközi Vöröskereszt. A ma rendelkezésre álló bizonyítékok alapján XII. Pius pápa és a Vatikán vezetői éppúgy tisztában voltak a náci végleges megoldásának programjával, mint a szabad világ zsidó és nem zsidó vezetői. E programot ismerték néhányan a Vatikán külföldi képviselői közül is. Ám a Vatikán, akár csak az NVK, 1944 júniusának végéig nem lépett fel a zsidók érdekében. Közbenjárásuk még akkor is inkább csak visszafogott diplomáciai lépésekre korlátozódott nyilvános kiállás helyett.

Maga a Vatikán adott közre bizonyítékokat az 1970-es években arról, hogy a katolikus egyház vezetésének tudomása volt a végleges megoldás programjáról. A pápaságnak a második világháborúban játszott szerepéről megjelentetett kötetorozatban a Vatikán bemutatott néhány dokumentumot, amelyek a gondos válogatás ellenére is felfedik, hogy XII. Pius pápát diplomáciai és magáncsatornákon át ismételten tájékoztatták arról, hogy a zsidókat Lengyelországban tömegesen legyilkolják, és arról, hogy a náci megszállás alatt álló Európából haláltáborokba deportálják őket. A pápa 1941 elejétől kezdve értesült a zsidók deportálásáról, az 1942. év kezdetétől állandó és részletes tudósítást kapott a zsidóellenes hadjáratról, egyebek közt arról, hogy számos deportáltat pusztulásra szánnak. Az egyházi méltóságok között Bécs érseke, Theodor Innitzer bíboros az elsők között adott vészjelet a pápának a zsidók „iszonyú sorsa” felől. A pozsonyi pápai követ, Giuseppe Burzio megindulásuktól, 1942 márciusától fogva rendszeresen hírt adott a Szlovákiából való tömeges deportálásokról. A berlini pápai nuncius, Cesare Orsenigo érsek arról számolt be Monsignore Giovanni Battista Montininak, ez időben Pius pápa helyettes államtitkárának, a későbbi VI. Pál pápának, hogy „a nem árják sorsával kapcsolatban a leghátborzongatóbb feltevések sem tűnnek lehetetlennek”³⁰.

1942 augusztusában Kurt Gerstein SS-Obersturmführer informálta dr. Wintert, a bíborosi testület jogtanácsosát, Konrad von Preyssinget Berlin püspökét a Belzecben, Lublin közelében a szeme láttára történt elgázosításokról, és sürgette, hogy ez a tény mihamarabb jusson tudomására a Vatikánnak.³¹ Néhány hónappal korábban a svájci és nemzetközi